

Νέα Σκηνή: «Τὰ Τρία Φιλιά» τραγική σονάτα, ὑπὸ Κ. Χρηστομάνου.

Ο κ. Κ. Χρηστομάνος ἔγραψε τὸ πρῶτον τοῦ θεατρικῶν ἔργων «Τὰ Τρία Φιλιά». Ὁ συγγραφεὺς τὸ ὀνομάζει «Τραγικὴν Σονάταν». Ὁ μουσικὸς αὐτὸς χαρακτηρισμὸς φοβούμαι πὼς εἶχε καὶ καλὴν καὶ κακὴν ἐπίδρασιν. Παρέσυρε τὸν ποιητὴν εἰς ἐδάφη ξένα. Ὅχι τελείως ξένα, διότι τὸ θέατρον ἠμπορεῖ καὶ δικαιοῦται νὰ περιλάβῃ μέσα τοῦ ὅλας τὰς ἄλλας τέχνας: ποίησιν, μουσικὴν, ζωγραφικὴν κλπ. Αὐτὰ ὅμως νὰ χρησιμοποιηθοῦν ὡς μέσα εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἔργου. Νὰ μὴν βλέπῃ ὁ θεατὴς ὅτι τὸ δράμα ἐγράφη χάριν αὐτῶν καὶ ἔτσι νὰ φαίνωνται ἄσχετα πρὸς τὸ ὄλον καὶ πρὸς ἄλλα.

Ἄλλ' ὁ συγγραφεὺς «Τῶν Τριῶν Φιλιῶν» εἰς ἓνα τέτοιον δρόμον πού πῆρε, συχνὰ ἐλησμόνησε τὴν ψυχολογίαν τῶν προσώπων τοῦ. Κ' ἔτσι τὸ δράμα παλαίει διαρκῶς μετὰ τὴν ἀλήθειαν, καὶ εἰς κάθε βῆμα φαίνεται τεχνητὸν καὶ ἀπίθανον. Νομίζω πὼς βλέπω διαρκῶς τὸν ποιητὴν νὰ κινῇ τὰ πρόσωπα τοῦ κατὰ βούλησιν, νὰ τὰ τοποθετῇ ὅπως θέλει, νὰ τοὺς ὑποβάλλῃ συναισθήματα ὠρισμένα χάριν ὠρισμένων σκηρικῶν ἐντυπώσεων, εἰς τὰς ὁποίας ἀποβλέπει κυρίως. Θέλει νὰ κινήσῃ τὴν ζωὴν πρὸς μίαν κατεύθυνσιν τεχνητῇ.

Αὐτὰ ὅλα γίνονται μετὰ ἀρκετὴν ἱκανότητα, μετὰ γοῦστο καὶ μετὰ κάθε δυνατὴν ἐπίνοιαν. Καὶ τὸ δράμα παίρνει ἔτσι μίαν ὠραιολογίαν. Τοῦ λείπει ἡ ἀληθινὴ ἐμορφία τῆς ζωῆς, τῆς ἀληθινῆς τέχνης ἢ συγκινήσεως.

Εἶναι, βέβαια, πολὺ ὠραία ἡ δευτέρα πράξις. Καὶ ὅμως, ὅταν ἡ Δόρα, ἡ γυναῖκα τοῦ Φαίδη, πηγαίνει εἰς τὸ διπλανὸ δωμάτιον, νὰ φέρῃ τὸ δῶρον πού ἀγόρασαν εἰς τὸ ταξίδι τῶν διὰ τὴν φίλην τῶν Λιάναν, πομπωδῶς ἀναγγέλλει εἰς τὸν Φαίδη καὶ τὴν Λιάναν «ὅτι θ' ἀργήσῃ λίγο γιατί τὸ ἔχει κρυμμένον στὸ βῆθος τῆς βαλίτσας τῆς». Σὰν νὰ τοὺς λέγῃ: «μπορεῖτε νὰ τὰ πῆτε μετὰ τὴν ἡσυχίαν σας; μὴ σὰς μέλη γιὰ μένα». Ἀπορῶ πὼς ὁ κ. Χρηστομάνος νὰ πέσῃ σ' ἓνα τέτοιον λάθος. Ἡ πρόοδος τοῦ ἔργου πρέπει νὰ βαδίζῃ ἐν ἀγνοίᾳ τῶν προσώπων τοῦ δράματος. Νομίζω νὰ τὸ εἶπε ἓνας μεγάλος κριτικὸς, ὁ Διδερῶ.

Ἡ Λιάνα ἀγαποῦσε τὸν Φαίδη πρὶν ἀκόμα νυμφεῦθῃ αὐτὸς τὴν Δόραν. Καὶ ὁ Φαῖδης, ἀφοῦ ὑπανδρεύθῃ, εἶδε ὅτι ἡ πρὸς τὴν Λιάναν συμπάθειά του ἦτο κάτι περισσότερο παρὰ φιλία. Καὶ ἡ προπαρασκευασθεῖσα ἔτσι σκηνὴ τῆς ἐρωτικῆς ἐξομολογήσεως τοῦ Φαίδη πρὸς τὴν Λιάναν, ἐξελισσεται ὠραία πραγματικῶς, μετὰ λόγια ποιητικὰ. Ἄς σημειωθῇ ὅτι ὁ κ. Λούης καὶ ἡ κ. Λούλη ἐπαιξάν ἐμορφα, φυσικὰ καὶ ἀβίαστα. Ἡ Δόρα ἐμφανίζεται ἔξαφνα καὶ τοὺς βλέπει, σχεδὸν νὰ φιλιούνται.

Ἐδῶ ἠμποροῦσε καὶ νὰ τελειώσῃ ἡ δευτέρα πράξις.

Ἡ Δόρα δίνει τῆς Λιάνας τὸ δῶρον πού τῆς ἔφερε καὶ τὴν φιλεῖ καὶ ἀναγκάζει καὶ τὸν Φαίδη νὰ τὴν φιλήσῃ! μετὰ τὸ δικαίωμα τῆς παλαιᾶς τῶν φίλων. Ὁ Φαῖδης τὴν φιλεῖ στὸ στόμα. Καὶ ἡ Δόρα, βέβαια πειὰ διὰ τὴν ἐνοχὴν τῶν, τὴν φιλεῖ ἐπίσης εἰς τὰ χεῖλη μετὰ ὀρμὴν, γιὰ νὰ τῆς πάρῃ πίσω τὸ φιλὶ τοῦ Φαίδη.

Ἡ σκηνὴ αὕτῃ κατορθώνει νὰ ἀρέσῃ εἰς πολλοὺς, οἱ ὅποιοι, μετὰ τὸ ἴδιον αἶσθημα πού ὠδήγησε τὸν συγγραφέα, ἀπέβλεψαν εἰς τὴν ὠραιολογίαν μόνον αὐτῆς. Ὅλοι βέβαια ἐχειροκρότησαν τὸ τέλος τῆς δευτέρας πράξεως, διότι ἡ Δις Μαρίκα Κοτοπούλη συνήρπασε μετὰ τὴν τέχνην τῆς καὶ συνεκίνησε μετὰ μίαν ἀριστοτεχνικὴν σκηνὴν πάθους, ἡ ὁποία ξεσπᾷ στὸ τέλος εἰς λυγμούς. Ἐτσι ὠραία ἐκτελεσθεῖσα ἀπὸ τὴν καλλιτέχνιδά, τῆς ὁποίας ἐξαιρετικῶς τιμῶ τὸ τάλαντον, μίαν τέτοια σκηνὴν ἔκαμε κ' ἐμᾶς ἀκόμη τοὺς γκρινιάρηδες νὰ λησμονήσωμεν τὸ ἀπίθανον τοῦ πράγματος καὶ νὰ χειροκροτήσωμεν. Κρίμα ὅτι τὸ δράμα, ἱκανὸν νὰ δώσῃ παθητικωτάτας σκηνὰς καὶ νὰ ἐξελιχθῇ ἀφ' ἑαυτοῦ τραγικώτατα, προκαλεῖ τόσοσιν συχνὰς ἀποδοκιμασίας.

Ἡ πρώτη πράξις, φυσικὰ, ἦτον ἀπλῶς εἰσαγωγὴ εἰς τὴν ὑπόθεσιν. Οὔτε ζητοῦσε κανεὶς περισσότερα. Ἐνας διάλογος μετὰ τῆς Δόρας καὶ τῆς Λιάνας καὶ κατόπιν μίαν ἐρωτικὴν συνάντησιν τῆς Δόρας μετὰ τὸν εὐέλπιν Φαίδη. Μετὰ χάριν γραμμῆν καὶ μετὰ λυρισμόν. Καὶ ὅμως θυμοῦμαι ἓναν ἀδιάκριτον θεατὴν δίπλα μου, ὁ ὅστις διακόπτων ἔξαφνα τὸν μακρὸν διάλογον, ἐφώνησε σχεδὸν δυνατὰ: Οὐφ! τί φλυαρία!

Ἡ πρώτη βραδεία, κάτι πού ἐμοιάζει μετὰ θρίαμβον τοῦ ποιητοῦ, ἦτον ὠραῖον θέαμα. Ὁ κόσμος ἠθέλησε εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν τῆς πρώτης ἐμφανίσεως τοῦ κ. Χρηστομάνου ὡς δραματικοῦ συγγραφέως, νὰ δεῖξῃ ἀπτότερα τὴν ἐκτίμησίν του πρὸς τὸν ἰδρυτὴν τῆς «Νέας Σκηνῆς». Τί ἠσθάνθη ὁ κ. Χρηστομάνος ἐπάνω εἰς τὴν σκηνὴν ὅταν τὸν ἐσκέπασαν τὰ ἄνθη καὶ οἱ φοίνικες; Νὰ χαμογέλασε ἄρα γε μετὰ τὸ συνειδηθῆναι τοῦ, σὰν δίκωπο μαχαῖρι, χαμόγελο ἢ νὰ λησμονήθηκε καὶ νὰ ἐδάκρυσε;

Ὁ κ. Χρηστομάνος εἶναι μάγος. Καὶ αἱ ἐλλείψεις τοῦ ἀκόμη καταντοῦν νὰ εἶναι προτερήματα εἰς τὸν ποιητὴν τῆς «Αὐτοκρατείας Ἐλισάβετ». Ὅταν αὐτὸς μιλή, ξεχνᾷς καθεὶ πού εἶχες νὰ εἰπῆς, γιὰ ν' ἀκούσῃς αὐτόν. Εἶναι ἀπ' τὰ μεγαλύτερα ὄπλα τοῦ, ὁ λόγος. Ἄλλοι σὲ κείνον πού πέσῃ εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ ποιητοῦ.

Ἐγὼ εἶχα τὴν ἀτυχίαν νὰ τὰ χαλάσω μαζί του,

τότε με τὴν δημοσίευσιν τῆς «Αὐτοκράτειρας Ἐλισάβητ» εἰς τὰ «Παναθήναια» ἀλλὰ καὶ τὴν εὐτυχίαν νὰ ἐπαναλάβωμεν ἓνα βράδῳ στὸ σαλόνι τῆς κυρίας Παρρέν, τὰς ὁμαλὰς σχέσεις μας. Ἐκτοτε φυλάγομαι πειὰ· καὶ οὔτε πιστεύω ὅτι ἡ κριτικὴ μου αὐτὴ—ποῦ ἡ τύχη τᾶφερε νὰ τὴν γράψω ἐγώ—θὰ μοῦ στέρησῃ καὶ δευτέραν φορὰν τὴν εὐχαρίστησιν τῆς μοναδικῆς συντροφιάς του.

Ἐλεγα λοιπὸν ὅτι ὁ κ. Χρηστομάνος εἶναι μάγος. Ἐνα βράδῳ εἰς τὴν «Νέαν Σκητὴν» παρ' ὀλίγον νὰ με πείσῃ ὅτι «Τὰ Τρία Φιλιά» ἐστὶ ἐπρεπε νὰ γραφοῦν. Μέσα σὲ ἄλλα πολλὰ, με ρώτησε ἂν ἤξευρα ποῖο εἶναι τὸ πρῶτο ἀπὸ «τὰ τρία φιλιά», θέλων νὰ εἰπῇ με αὐτὸ ὅτι δὲν ἐνόησα τὸ δράμα. Νὰ σᾶς πῶ τὴν ἀλήθεια, βρέθηκα λίγο στενοχωρημένος, ποῖο ἀπὸ τόσα φιλιά νὰ διαλέξω. Εἶχα δεχθῆ τὸν τίτλον ὡς δεδομένον καὶ ἤμουν ἡσυχος. Ἐκεῖνος μ' ἐβοήθησε εἰς τὴν λύσιν τῆς μαγικῆς εἰκόνας καὶ μοῦ λέγει. «Εἶναι τὸ φίλι πού στέλλει ἡ Λιάνα πρὸς τὸν Φαῖδην». Εἶναι ἀλήθεια πὼς καὶ τώρα πού ἔμαθα ποῖο εἶναι τὸ πρῶτο φίλι, δὲν ἄλλαξα γνώμην. Ἐσκέφθηκα μάλιστα γιὰ μιὰ στιγμή: Ἄν ὁ κ. Χρηστομάνος, ἀντὶ νὰ ὀνομάσῃ τὴν Σονάταν του «Τρία Φιλιά» τὴν ὀνόμαζε ἔξαφνα «Τέσσαρα Φιλιά», δὲν θὰ ἦτον πολὺ πῶ δύσκολη ἡ θέσις μου νὰ εὔρω ποῖο θὰ ἦτον τὸ τέταρτο φίλι; Θυμοῦμαι τώρα ὅτι ἓνας φίλος ποιητῆς, ὁ κ. Δροσίνης, ὀνόμασε «Τὰ Τρία Φιλιά» τοῦ κ. Χρηστομάνου κατ' ἐξοχὴν *φιλολογικὸν ἔργον*.

Ἐρχεται ἡ τρίτη πρᾶξις. Ὁλόκληρος ἀνήκει εἰς τὸ πρόγραμμα τῆς ὠραιοφανείας. Ἡ Δόρα ἀπὸ τὸ ταξίδι τοῦ γάμου τῆς ἐπῆρε ἓνα δυνατὸ κρυολόγημα καὶ ἔβηχε διαρκῶς. Εἶναι φθισικὴ. Ἡ ἀπιστία τοῦ Φαίδη ἐπιτείνει τὸ κακόν. Ἡ Δόρα αἰσθάνεται νὰ φεύγῃ ἡ ζωὴ τῆς, καὶ ἡ καρδιά τῆς λιποψυχεῖ ἀπὸ τὴν ἐγκατάλειψιν. Θέλει νὰ θέσῃ ἓνα φραγμὸν μεταξὺ τοῦ Φαίδη καὶ τῆς Λιάνας με τὸν θάνατόν τῆς. Ἐρχεται ἡ Λιάνα. Ἡ Δόρα στέλλει τὸν Φαῖδην καὶ τῆς φέρνει ἄνθη. Μὲ τὰ λουλούδια στὴν ἀγκαλιά τῆς κάμνει δύο στεροφές χοροῦ καθ' ὑπόδειξιν τοῦ συγγραφέως. Νὰ ἦτο αὐτὸ μιὰ τελευταία ἀναλαμπὴ τῆς ζωῆς πού τὴν ἀποχαιρετᾷ; Εἰς τὴν ἰδίαν στάσιν, μιὰ κίνησις πρὸς τὸν οὐρανόν, πρὸς τὴν ἀνυπαρξίαν, θ' ἀπέδιδε τὴν σκέψιν τοῦ ποιητοῦ χωρὶς νὰ πειράξῃ τὸ αἶσθημα τοῦ θεατοῦ. Μὲ τὰ ἄνθη ἐκεῖνα πλέκει δύο στεφάνια: ἓνα με κόκκινα καὶ ἓνα με ἄσπρα τριαντάφυλλα. Τὸ ἓνα τὸ φορεῖ τῆς Λιάνας, με τὰ τριαντάφυλλα τῆς χαρᾶς καὶ τῆς ζωῆς· τὸ ἄλλο τὸ φορεῖ ἡ ἴδια, στολισμένη γιὰ τὸν θάνατον. Καὶ τότε ἀναγκάζει τοὺς δύο ἀγαπημένους νὰ ἐναγκαλισθοῦν, νὰ φιληθοῦν. Καὶ ἔτσι, ἀγκαλιασμένους, τοὺς ἀφίνει γιὰ νὰ τοὺς κάμῃ τὴν surprise (γαλλικὰ εἰς τὸ κείμενον) πού τοὺς ὑπεσχέθη. Πηγαίνει στὸ διπλάνο δωμάτιον καὶ αὐτοκτονεῖ με τὸ πιστόλι τοῦ Φαίδη. Στὸ ἄκουσμα τοῦ ὄπλου, τρελλοί, ὁ Φαῖδης καὶ ἡ Λιάνα, χωρίζονται.

Ὁ κ. Χρηστομάνος ὄφειλε ν' ἀποφύγῃ ὅλα αὐτὰ τὰ στοιχειώδη λάθη. Ἀλλὰ πάλιν σκέπτομαι ὅτι ὁ δραματικὸς συγγραφεὺς εὕρισκεται ἀκόμη εἰς τὰ πρῶτα του βήματα. Ἄς ἡμεθεὰ ἐπιεικέις.

KIMΩN MIXAHAIDHS